

Predgovor

Zbornik *Žensko delo – delo žensk* v zgodovinski perspektivi obravnava zaposlovanje žensk, žensko delo in različne oblike (vidne in nevidne, plačane in neplačane) dela žensk v zgodovini na Slovenskem. Zbornik je izrazito interdisciplinarno zastavljen. Njegova ambicija ni predstaviti temo skozi celotno zgodovino, cilj pa je opozoriti na diskontinuitete in kontinuitete v razvoju, na različne perspektive ter analitične vpoglede. Zbornik ne prinaša zgolj empirično gradivo, temveč načenja tudi metodološka vprašanja.

Vidnost ženskega dela je eno od osrednjih epistemoloških vprašanj pri preučevanju poklicev in dela žensk. Drugo vprašanje, ki ga naslavljajo prispevki (čeprav različni po vsebini, metodološki in disciplinarni usmeritvi), je delitev na plačano (pridobitno) in neplačano delo, ki ga nikakor ne kaže brati izven družbenopolitičnih in ideoloških kontekstov časa in prostora oz. izven družbenega vrednotenja žensk in njihovega dela. Pomemben je tudi vpogled v raziskovalni konceptualni aparat, na kar neposredno opozorita prispevka Alekseja Kalca in Nine Vodopivec. Kalc na podlagi statističnih popisov (primer Trsta v 18. in ob koncu 19. stoletja) ugotavlja, koliko razpoložljivi podatki sploh povedo o zaposlovanju žensk. Med temeljnimi problemi je pomanjkljivo izkazovanje ženskega dela v zgodovinskih virih. Vprašanje je povezano z družbenim položajem ženske in njeno vlogo v družini. Žensko gospodarsko moč v družini in širši skupnosti je mogoče dojeti s preseganjem logike poklicev in konkretnih dejavnosti ter upoštevanjem materialnega in nematerialnega prispevka. Prav to v navezavi na feministično in ekonomsko antropologijo – poudarja Nina Vodopivec: pomen obravnave družbenih razmerij, na katerih temeljijo procesi produkcije, distribucije in potrošnje ter kulturnega razumevanja procesov, družbenih odnosov in hierarhij.

Po vsebini in metodoloških vprašanjih, ki jih prispevki posredno ali neposredno naslavljajo, smo zbornik razdelili na tri enote: Politike, regulacije in delo žensk; Plačano in neplačano delo žensk; Ženske in trg dela. Poleg že omenjenega Alekseja Kalca prvi sklop napove prispevek Svetlane Slapšak, v katerem

avtorica razgalja pomen volne v ritualih in verovanjih v antični Grčiji v povezavi z regulacijo spola in spolnosti, ženske vloge in dela žensk (tkanje in predenje). Prispevek Mirjam Milharčič Hladnik se osredotoči na zgodovino delovnih migracij žensk in njihov prispevek k lokalni in nacionalni ekonomiji (tudi z avtobiografskim primerom migrantke na prehodu iz 19. v 20. stoletje). Aleksander Lorenčič spregovori o vlogi žensk na trgu dela v preoblikovanem postsocialističnem tranzicijskem prostoru. Institucionalizirano delitev dela po spolu v Sloveniji poveže z evropskimi politikami ter s socialistično preteklostjo. Vesna Leskošek obravnava vpliv porodniškega dopusta na zaposlitev žensk v socializmu. Pravica do porodniškega dopusta je povezana z možnostmi žensk na trgu dela, hkrati pa gre tudi za druge ideološke povezave med pravicami, zaščito in percepcijo materinskosti. Čeprav članki zajemajo različna obdobja (19. in 20. stoletje) in so različni po disciplinarni naravnosti, metodologiji, imajo vendar skupno vprašanje: osvetliti kontekste, ki vplivajo na prisotnost žensk na trgu dela.

V drugem poglavju Andrej Studen in Mojca Ramšak skozi zgodovinsko in etnološko perspektivo proučujeta vprašanje plačanega (pridobitnega) in neplačanega dela. Studen z analizo ideoloških pogledov na žensko delo v dobi meščanstva predstavi družbeno vlogo in podobo »dobre« meščanske ženske. Mojca Ramšak se z raziskovanjem zgodb in medijskih podob vinskih kraljic (v sodobnosti) osredotoči na njihovo družbeno kulturno podobo. Kljub normativni regulaciji sodobnega marketinga, ki trži ženskost, vendar vinskih kraljic ne prikaže v pasivni vlogi.

Tretji del zbornika obravnava poklicne poti oz. konkretne zgodbe žensk na trgu dela. Sabina Žnidaršič se z analizo poklicnih statistik v splošnih popisih (med letoma 1880 in 1910) osredotoči na vprašanje vključevanja žensk na trg dela na Kranjskem. Kot poudari, so se ženske vključile v nove procese v drugačnih razmerah in z drugačnimi posledicami, kot so veljale za njihove moške kolege. Prispevek Katje Mihurko Poniž predstavi literarne upodobitve zaposlenih žensk v delih prve poklicne pisateljice Zofke Kveder. Z liki zaposlenih žensk je Kvedrova v slovensko književnost vnesla nove podobe ženskosti, v publicistični diskurz pa prispevala dragoceno izkušnjo socialno čuteče in kritične opazovalke razmer na trgu dela. Milena Mileva Blažič obravnava položaj pisateljice v literarnem sistemu; s konkretnimi primeri predstavi tri modele profesionalizacije sodobnih slovenskih pisateljic. Željko Oset se ukvarja z vprašanjem vstopanja žensk v akademsko sfero v obdobju Kraljevine SHS/Jugoslavije: na ljubljanski univerzi so le redke postale asistentke in lektorice, večinoma so vztrajale v upanju, da bodo dobile priložnost za napredovanje. Petra Svobljšek obravnava vstop žensk na trg dela v času prve svetovne vojne. Ženske naj bi nadomestile moško delovno silo, a predvsem na delovnih mestih, ki so bila vrednotena kot »ženska«, in še to začasno.

Nina Vodopivec na primeru zaposlovanja socialne delavke v socialistični tekstilni tovarni izpostavi vprašanje feminizacije poklicev, vrednotenja dela, razumevanja gospodarstva v socializmu in ženske vloge v njem. Poudari, da kaže za boljše razumevanje poleg preučevanja delovnih prostorov in tovarniških režimov obravnavati tudi različne oblike državne distribucije, organiziranega socialnega varstva, razumevanja le-tega predvsem v odnosu do reform socialne politike ter družbeno ekonomskih preoblikovanj.

Zbornik opozarja, da je treba poleg materialnega vidika (delitve dela, prisotnost žensk na trgu dela, politike) gledati tudi na družbeno kulturno razumevanje procesov. Prispevki se sklicujejo na institucionalizirane oblike delitve dela med spoloma, na makropolitike, na mikroštudije primerov, na literaturo, medije, zgodovinske vire, zakonodajo, osvetljujejo družbene norme, položaj ženske, analizirajo družbeno delitev dela v kontekstu razumevanja položaja in vloge žensk v družbi, ob tem pa ne zanemarijo niti vprašanja socialnega statusa in etničnosti. Prispevki opozarjajo, da pri preučevanju spola in dela ne gre zgolj za vprašanje prisotnosti žensk na trgu dela, tudi ne le za vprašanje organizacije dela po spolu. Pomembno je namreč tudi vprašanje vrednotenje konkretnega dela v družbi. Izkušnje dela žensk kažejo na prepad in pogajanja med pričakovanim, želenim ter realnimi možnostmi, hkrati pa tudi na številna protislovja in dvoumja, na kompleksen preplet različnih ravni in diskurzov, ki segajo tudi izven meja namenov ljudi in racionalnega, kar vse je del vsakdanjega življenja.

Tema sega na polje zgodovinopisja, literarnih ved, sociologije, antropologije, etnologije, ekonomije, politologije, geografije in kulturnih študij. V mednarodnem prostoru je zgodovinske, sociološke in antropološke literature o tem več, v Sloveniji pa tema s tako široko interdisciplinarno zasnovo nima predhodnice. Zbornik nikakor ne vključuje vseh raziskovalk in raziskovalcev, ki se s temo (posredno/neposredno) ukvarjajo, njegova ambicija pa je odpreti prostor za takšne razprave in spodbuditi k novim razmišljanjem (tudi metodološkim) in študijam.

Nina Vodopivec